

УДК 930 (477) : 341.43 (477)

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.6.186>

Марія Казьмирчук*

СУЧАСНІ ВІТЧИЗНЯНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ БІЖЕНЦІВ

Анотація: У статті висвітлюється стан сучасної української історіографії щодо дослідження проблем біженців. Основна увага звертається на різноманітні визначення та історію формування поняття «біженець», рівню аналізу відповідності законодавчо-нормативних актів України міжнародним угодам і наявності практичних порад щодо захисту прав біженців.

Метою статті є проведення історіографічного аналізу сучасних українських досліджень щодо проблем біженців, визначення їхніх наукових напрямків і виявлення тем, що потребують подальшого вивчення.

Представники юридичної науки мають найбільшу кількість наукових праць щодо проблем біженців на сьогодні. Серед них більше половини досліджень присвячено визначенню поняття «біженець», їхньому статусу в Україні. Переважна більшість статей є досить ґрунтовними, спираються на аналіз як українських законодавчих актів, так і міжнародних угод. Однак історичних досліджень щодо проблем біженців обмаль. Найкраще дослідженою є тема про формування поняття та статусу біженців у роки Першої світової війни.

Ключові слова: біженець, історіографія, сучасні наукові дослідження, збройні конфлікти, статус біженця, міграція

Нині, як і багато років поспіль, для багатьох країн світу через зростання воєнних конфліктів гострим стає питання щодо визначення терміну, статусу, прав біженців. Сучасний світ, попри значний прогресивний суспільний поступ, стає чимраз більш конфронтаційним і конфліктним, чому підтвердженням є зростаюча кількість війн, які призводять до активізації великих міграційних потоків. 24 лютого 2022 р. мільйони українців змушені були покинути територію власної держави через російське вторгнення. Дуже швидко значна маса населення змушена була шукати захисту переважно у сусідніх європейських країнах, міграційну політику яких вважали, та вважають, еталоном з прав захисту людини у світі.

В Україні проблеми біженців, які змушені були тікати від воєнного лиха, активно висвітлювалися на сторінках наукових вітчизняних журналів з 2000-х рр., проте вони ще досі не стали предметом глибокого історіографічного аналізу. Так, В.О. Павлова лише перераховує прізвища попередніх дослідників, ніяким чином не характеризуючи їхні попередні досягнення або прорахунки¹. Багато дослідників проводить побіжний історіографічний аналіз тільки з точки зору окремих аспектів, якими цікавиться. Так, побіжні історіографічні огляди на кілька рядків мають Є.А. Полянська при розгляді

* Казьмирчук Марія Григорівна – доктор історичних наук, доцент, науковий співробітник кафедри етнології філософського факультету Університету Коменського в Братиславі (Братислава, Словацька Республіка); ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8877-4489>; e-mail: mariia.kazmyrchuk@uniba.sk

¹ Павлова В.О. Біженці як правова фігура в сьогodenній політиці України // Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 53. С. 218.

проблем екологічних біженців², Г.С.Тимчик – висвітлюючи проблеми адміністративно-правового статусу біженців в Україні³, О.О.Попова – розкриваючи проблеми правового статусу біженців⁴. Саме через брак узагальнюючої історіографічної праці щодо проблем біженців і нинішню гостроту цього питання у світі зумовлена актуальність проведення у цьому напрямку дослідження.

Метою статті є проведення історіографічного аналізу сучасних українських досліджень представників юридичної та історичної наук щодо проблем біженців, визначення їхніх наукових напрямків і виявлення тем, що потребують подальшого дослідження.

Серед вітчизняних дослідників існує досить багато різних напрямків досліджень проблем біженців. Умовно можна виділити наступні напрямки представників вітчизняної юридичної науки: визначення шляхів подолання недоліків у національному законодавстві щодо захисту прав біженців, захист прав і свобод біженців, проблеми правового регулювання міграційних процесів, забезпечення адміністративно-правового статусу біженців тощо.

Аналіз законодавчої бази України щодо біженців і міжнародних стандартів провела О.Р.Поединок, яка наголошувала на актуальності цього питання у 2009 р. через процеси прийняття нормативно-правових актів, які суперечать міжнародним правовим стандартам. На її думку, Україна набула досвіду захисту біженців у перші роки незалежності ще до схвалення міжнародних угод щодо їхнього статусу. Згодом наша держава приєдналася до зобов'язань виконувати міжнародно-правові акти. Дослідниця позитивно оцінює подальші кроки України щодо захисту прав біженців, погоджуючись, що національна нормативно-правова база «в основному сформована»⁵. Однак, вона ґрунтовно критикує деякі нові, відомі їй на той час, накази та закони, які цілком або частково заважають доступу осіб до набуття статусу біженця, права на притулок і працю, та суперечать міжнародним зобов'язанням України. У статті пропонуються шляхи подолання недоліків у законодавстві.

У наступній статті О.Р.Поединок⁶ додається аналіз новіших законодавчих актів. Проте дослідниця так само приходить до висновку, що нормативно-правова база щодо регулювання правового статусу біженців є цілком сформованою, хоча і має низку старих недоліків. Серед них найголовнішим є недосконалість надання права на притулок. На думку дослідниці, незважаючи на відзначене неодноразове звернення уваги науковців на ці проблеми, вони залишаються недостатньо розробленими та дискусійними як на законодавчому, так і академічному рівнях⁷. Серед нових дискусійних проблем відзначено

² Полянська Є.А. Проблеми визначення правового статусу екологічних біженців. Суми, 2019. 35 с.

³ Тимчик Г. Адміністративно-правовий статус біженців та іноземних громадян в Україні: порівняльно-правовий аналіз // *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. Sv. 1, Vyd. 5. С. 134-144.

⁴ Панова О.О. Особливості адміністративно-правового статусу біженців і вимушених переселенців // *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 20. С. 71-77. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.20.10>

⁵ Поединок О.Р. Законодавство України про біженців у світлі міжнародно-правових стандартів захисту: недоліки та шляхи вдосконалення // *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. л-ра, 2009*. Вип. 51. С. 454.

⁶ Поединок О.Р. Законодавство України про захист прав біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, у світлі її міжнародних зобов'язань // *Актуальні проблеми політики*. 2012. № 47. С. 189.

⁷ *Ibid.* С. 190.

розмежування понять «притулок» і «статус біженця». Авторка статті виступає на боці українського законодавства, вважає, що таке розмежування не суперечить міжнародному праву та є доцільним. Окремо відзначаються недоліки та невдалі формулювання Закону України про біженців 2011 р., де не передбачено надання додаткового захисту біженцям, які тікають через збройний конфлікт⁸.

Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві аналізує О.І. Безпалова⁹. На її думку, потреба у захисті прав і свобод біженців через масові переходи населення в інші країни спричинені війнами, конфліктами, політичними переслідуваннями, заслуговують на особливу увагу відповідних органів державної влади. Дослідниця визначає поняття «біженець» як у міжнародній, так і в українській практиці, виділяє категорії біженців у міжнародному правовому полі, висвітлює положення щодо статусу біженців у низці міжнародних документів. На думку О. Безпалової, найбільшою є категорія біженців, які постраждали унаслідок військових конфліктів. Їхнім феноменом вона визначає примусову та небажану для громадянина зміну місця (країни) власного проживання. Дослідниця наголошує, що є разючі відмінності між біженцями та переміщеними особами, які не виїжджають за межі власної держави, а отже вони мають різне змістове навантаження, коло прав та обов'язків. У статті досить чітко визначаються права та привілеї біженців. Однак, дослідниця використовує тільки учбову літературу, яка дає змогу структурувати матеріал, але не надає жодних нових результатів¹⁰.

Усебічне дослідження правового положення біженців, їхнього статусу в міжнародних документах проведено В.О. Павловою¹¹. У статті багато уваги приділяється поняттю «біженець», його правам і захисту у політичному та збройному конфліктах. Однак, досить дискусійним є твердження дослідниці про те, що поняття біженець з'явилося у міжнародному праві тільки після Другої світової війни¹², адже проблеми біженців стали досить гострими ще за часів Першої світової війни. Дослідниця підкреслює, що нинішній світ поринає у чимдалі запекліші конфронтації та конфлікти, які закінчуються зростаючою кількістю війн і зростанням міграційних потоків. Поява біженців, як найнезахищенішої категорії, сильно впливає на розвиток суспільства загалом і потребує правового врегулювання¹³. Вона торкається проблем насамперед українських біженців, адже цей термін перебуває у повсякденному вжитку передовсім щодо мешканців України, змушених виїхати до спокійніших регіонів через окупацію, тероризм, АТО. Дослідниця правильно відзначає, що таким чином вони є не біженцями, а «внутрішньо переміщеними особами», які так само зіштовхуються з порушеннями прав людини, але залишаються у межах України¹⁴.

⁸ Ibid. С. 196.

⁹ Безпалова О.І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві // Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 квітня 2017 року). Ужгород, 2017. С. 10-19.

¹⁰ Ibid. С. 18-19.

¹¹ Павлова В.О. Біженці як правова фігура в сьогоденній політиці України // Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 53. С. 218.

¹² Ibid. С. 219.

¹³ Ibid. С. 218.

¹⁴ Ibid. С. 219-220.

В.О. Павлова висвітлює відмінності між біженцями та масовими переселенцями, а також іноземцями. Вона дає стислу історичну довідку про початок вживання терміну біженець, перераховує їхні права згідно Конвенції ООН про статус біженців. Також порівнює як змінилося визначення статусу біженця в українському законодавстві від 2011 р. Вона обурюється очевидним порушенням базових прав людини через наявність у законі норми про надання права захисту особам – вихідцям з країни, що мають спільний кордон з Україною: «Важко зрозуміти, чим керувався законотворець, можливо, хибними уявленнями про додаткове навантаження на бюджет, яке насправді перетворюється на додаткові надходження при грамотній інтеграційній політиці»¹⁵. Серед можливих шляхів розв'язання проблем біженців дослідниця закликає до об'єднання зусиль науковців і практиків своєї справи щодо розробки напрямків ефективного регулювання міграційних процесів відповідно до економічних можливостей країни, а також звернутися до досвіду європейських країн, зокрема щодо щорічних квот на прийом біженців¹⁶.

Сучасні дослідники-правники також приділяють увагу аналізу окремих категорій біженців. Досить ґрунтовною у цьому напрямку є стаття Є.А. Полянської, де розглядаються проблеми екологічних біженців, яких змушують до міграції природні катаклізми, природні лиха. Така категорія біженців має досить багато назв (екологічні біженці, екологічні мігранти, кліматичні мігранти) та попри існування на державному рівні можливості надання тимчасового захисту, не має чітких дієвих механізмів до їхнього втілення. Під поняттям «вимушений мігрант» дослідниця розуміє «особу, яка під тиском обставин виняткового характеру змушена покинути своє звичне місце проживання з метою переселення на постійній чи довготривалій основі в іншу країну чи інший регіон в межах країни місця проживання»¹⁷.

Є.А. Полянська, визначаючи проблеми правового статусу екологічних біженців і шляхи їхнього врегулювання у міжнародно-правовому полі, звертає увагу також на воєнних біженців. Коротко розглядає історію вимушених мігрантів за часів Першої та Другої світових воєн, а також післявоєнного світу. Подає певні дані про міжнародні організації, відзначаючи, що у міжнародних договорах відсутнє визначення поняття вимушених мігрантів та їхня систематизація за категоріями, попри зростання у світі різноманітних, часом непередбачуваних причин і факторів масової міграції¹⁸. Дослідниця наголошує, що біженці через збройні конфлікти, переслідування, катастрофи й інші обставини, є дуже вразливими та мають отримати особливі права задля ефективної реалізації загальнолюдських прав. Однак, мотивація у вимушених мігрантів неоднакова, а тому вони повинні отримати також і різний правовий статус. На думку дослідниці, варто при загальному визначенні вимушеного мігранта у міжнародно-правовому полі, вказати на особливості його окремих категорій: біженців, внутрішньо переміщених осіб, шукачів притулку, екологічних біженців та інших¹⁹.

Про міжнародні стандарти та недосконалість українського законодавства щодо захисту прав біженців ідеться у статті дослідниці міграційних процесів А.М. Гороть. Низка її

¹⁵ Ibid. С. 221.

¹⁶ Ibid. С. 224.

¹⁷ Полянська Є.А. Проблеми визначення правового статусу екологічних біженців. Суми, 2019. С. 28.

¹⁸ Ibid. С. 10-11.

¹⁹ Ibid. С. 12.

історико-правових досліджень спрямовані на аналіз польсько-українських взаємин і міграційних процесів, зокрема трудову міграцію, нелегальну міграцію, біженців. У статті вона намагається дати ретроспективний аналіз проблеми захисту біженців як на міжнародному, так і на внутрішньоукраїнському рівнях. Авторка наводить визначення поняття «біженець» у міжнародному правовому полі різних років, починаючи від 1926 р., коли, на її думку, воно було вперше сформульовано в Угоді про видачу посвідчень російським і вірменським біженцям²⁰. Дослідниця підкреслює, що географічне розташування сприяє загостренню проблем із біженцями в Україні, яка має чималий досвід вже після перших років здобуття незалежності. Вчена наводить значний перелік законодавчої роботи у нашій державі щодо захисту прав біженців. Разом із тим вона аналізує слабкі сторони цих законів і висвітлює істотні протиріччя між українськими та міжнародними актами, пов'язуючи це із неефективною роботою відповідних державних органів²¹.

Різноманітні проблеми біженців в Україні розкриваються у низці статей Г.С. Тимчик. Вона відзначає, що доля біженців завжди визначається органами державної влади, а специфіка державного управління, функціонування системи виконавчої влади та місцевого самоврядування впливає на їхній статус. Дослідниця відзначає нагальну потребу виділяти не лише різні категорії фізичних осіб (громадяни, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають істотні особливості правового статусу, а також окремо біженців, як окрему категорію суб'єктів адміністративно-правових відносин²². Вона спростовує твердження багатьох науковців, що біженців можна зарахувати до осіб без громадянства. Порівнює визначення «іноземний громадянин», «іноземець», «особа без громадянства» та «біженець», роблячи висновки, що вони абсолютно різні.

Г.С. Тимчик відкидає визначення «біженців» науковцями, як таке, що суперечить чинному вітчизняному законодавству. На думку дослідниці, наявність в особи громадянства не може слугувати підставою для виокремлення біженців від решти суб'єктів, це є тільки додатковий фактор. Вона повністю відстоює правильність визначень «біженців» у вітчизняних законодавчих актах і міжнародних угодах²³. Основні ідеї Г.С. Тимчик щодо проблем біженців знайшли виклад у колективній монографії щодо аналізу адміністративно-правового становища, прав та інтересів, напрямків вдосконалення правового забезпечення статусу біженців в Україні²⁴.

Особливості адміністративно-правового статусу біженців і вимушених переселенців розглядає також правознавець О.О. Панова. Вона зосереджує увагу на авторському баченні правового статусу біженців і його особливостей. Насамперед, у статті проводиться аналіз терміну «правовий статус» у наукових дослідженнях, а також розглядається спеціальне законодавство України щодо біженців і вимушених мігрантів. На її думку, у національному

²⁰ Горюх А. Ретроспективний аналіз міжнародних норм захисту прав біженців та проблеми захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні // Історико-правовий часопис. 2017. № 2. С. 50.

²¹ Ibid. С. 53.

²² Тимчик Г. Адміністративно-правовий статус біженців та іноземних громадян в Україні: порівняльно-правовий аналіз // *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. Sv. 1, Vyd. 5. С. 136.

²³ Ibidem.

²⁴ Калюжний Р.А., Тимчик Г.С. Адміністративно-правовий статус, осіб визнаних біженцями в Україні: монографія. Київ: «МП Леся», 2015. 192 с.

законодавстві наводиться цілком слушне визначення поняття «біженець»²⁵. Біженці та вимушені переселенці мають такі ж права, як громадяни України, за деякими винятками, прописаними у законодавстві та міжнародних договорах, що і визначають особливості їхнього адміністративно-правового статусу. Окремо дослідниця розглянула міри юридичної відповідальності біженців і вимушених переселенців. Проте дослідниця оминає висвітлення кримінальної, трудової та дисциплінарної відповідальності досліджуваних категорій осіб²⁶. О.О. Панова акцентує увагу тільки на українських законодавчих актах, хоча це не зменшує позитивного враження від статті.

Серед істориків найбільш ґрунтовніша праця щодо проблем біженців належить Т.І. Лазанській. Вона написана на широкому колі опублікованих та архівних джерел, зокрема великої кількості проаналізованого статистичного матеріалу та періодики 1915–1916 рр.²⁷ Стаття присвячена становищу біженців у роки Першої світової війни, а саме – причинам вимушеної міграції, її масштабам, епіцентру міграцій, географії розселення, віковим групам біженців. Яскраво описано психологічний стан, матеріальні збитки та жахливі поневіряння українських біженців. Дослідниця підкреслює марні сподівання на швидку та блискавичну війну усіх учасників конфлікту, особливо виділяючи 1915 р. – період виснажливого зтяжнього змагання «матеріально-технічних, політичних, морально-психологічних і людських резервів великих держав світу»²⁸. Наводяться численні свідчення очевидців про жахливе становище біженців, які були «приречені на вимирання», представлено також спогади втікачів від воєнного лиха.

У статті висвітлюється негативне відношення до біженців воєнної та цивільної влади, а також майже блискавичну організацію допомоги місцевих благодійних організацій, церкви у роки війни. Ґрунтовно аналізується організація державної допомоги біженцям і перші закони про статус біженців у Російській імперії. Приведено тлумачення «біженців» у тогочасних документах, коли такими вважалися особи, змушені покинути місце проживання через загрозу окупації або виселення за розпорядженням влади з уражених війною земель, а також вихідці із ворожих Російській імперії держав²⁹.

Т.І. Лазанська окремо аналізує засоби евакуації, розселення біженців по усій Російській імперії. Дається ґрунтовна характеристика розміру допомоги біженцям від різних міст, громад та окремих людей. Цінним є співставлення статистичних даних кількості біженців у тогочасних джерелах і сучасних дослідженнях. Описується становище населення, яке вирішило залишитися в зоні воєнного конфлікту та біженців на нових місцях проживання. Крім того, досить актуальним щодо сучасних умов є явище повернення біженців у 1915 р. після деякої стабілізації фронту. На тих, хто повертався, не подіяли ані суворі попередження, ані сувора зима³⁰. Особливу увагу дослідниця звернула на дітей біженців та їхні неймовірні страждання та жертви.

²⁵ Панова О.О. Особливості адміністративно-правового статусу біженців і вимушених переселенців // Юридичний бюлетень. 2021. Вип. 20. С. 75. DOI: 10.32850/LB2414-4207.2021.20.10

²⁶ Ibid. С. 76.

²⁷ Лазанська Т.І. Становище біженців України в роки Першої світової війни // Проблеми історії України XIX–XX ст. 2009. Вип. XVI. С. 196–240.

²⁸ Ibid. С. 196.

²⁹ Ibid. С. 201.

³⁰ Ibid. С. 234.

Серед недоліків праці слід відзначити, що незважаючи на назву в якій присутні географічні межі цілої України, матеріал було зібрано саме за джерелами, що стосувалися Російської імперії. Попри наведення тогочасного визначення біженців, де ще немає виділення внутрішньо переміщених осіб, дослідниця також не враховує цих окремих категорій, описуючи переселення як у межах українських земель, так і вглиб російських земель як біженство. Також слід відзначити відсутність аналізу праць попередніх дослідників, які займалися проблемами міграцій часів Першої світової війни. Наведені зауваження не зменшують великого значення цієї праці, де присутні досить показові явища, які також проявляються за нинішніх умов. Крім того, у висновку дослідниці присутній історичний урок, винесений світовою спільнотою ще за часів Першої світової війни – війна завжди несе загрозу для всебічного розвитку усіх задіяних у ній держав. Результатом завжди є зростання кількості біженців з понівеченими долями, а тоді саме українцям, втягнутим мимоволі обома імперіями до цинічної боротьби за світове панування, «довелося сповна відчувати всю її руйнівну силу і ще довго заліковувати рани нанесені війною»³¹.

Політичний і правовий статус біженців, змушених шукати кращого життя на східному кордоні Європейського Союзу, аналізує історик В. Андрейко³². Дослідник наголошує, що ХХ ст. було назване серед інтелігенції століттям вигнанців і шукачів притулку, або століттям біженців. Він також наводить поширений на Заході Європи термін щодо біженців – «вирвані з корінням», що показує сутність біженства. На його думку, найбільш прийнятним є тлумачення «біженця» як особи, яка всупереч власної волі змушена тривалий час, або назавжди, залишити свою батьківщину та шукати притулку на чужині. Саме великий вплив біженців змішує держави Європейського Союзу до постійного вдосконалення законодавчої бази, модернізації методів розв'язання міграційних проблем і всебічного аналізу цих проблем на різних рівнях – від загальносвітового до регіонального. Дослідник відзначає, що Україна від часів здобуття незалежності має проблеми із біженством, адже через її територію проходять шукачі притулку в Європі. У статті, завдяки багатому статистичному матеріалу, також широко висвітлено проблеми іноземних біженців, з якими вони стикаються в Україні. У підсумку відзначається сильний вплив міграційної ситуації в Європі на Україну, наявність ознак творення єдиного спільного міграційного європейського простору, підкреслюється потреба врахування європейського досвіду та співробітництва між Україною та європейськими країнами, бо «всі держави зацікавлені у забезпеченні безпеки, соціальної стабільності, добробуту, економічного зростання, уникнення конфліктів, розвитку демократії у світовому масштабі»³³.

Отже, на сьогодні найбільше наукових праць щодо проблем біженців належить саме представникам юридичної науки. Серед них більше половини досліджень присвячено визначенню поняття «біженець», їхньому статусу в Україні. Правники загалом одностайні у тому, що «біженець» в українському законодавстві є на сьогодні слухним і цілком

³¹ Ibid. С. 236.

³² Андрейко В. Проблема біженців та нелегальної транзитної міграції на східному кордоні Європейського Союзу // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи транскордонного співробітництва: досвід Карпатського єврорегіону» (Ужгород, 4-5 червня 2015 р.) / Міжнародний науковий вісник (Спецвипуск 2 (11)). Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. С. 50.

³³ Ibidem.

відповідним реаліям. Переважна більшість статей є досить ґрунтовними, спираються на аналіз як українських законодавчих актів, так і міжнародних угод. Окремого дослідження законодавства зарубіжних країн щодо біженців немає, але присутні непоодинокі заклики до переймання європейського досвіду із врегулювання проблем біженців. Найпоширенішим методом висвітлення проблем біженців у правничих статтях є критика вітчизняних законодавчих актів. Крім того, слід відзначити, що не усі дослідники пропонують шляхи вирішення проблем біженців. Досить помітною є тенденція представників юридичної науки до відзначення історичних передумов біженства. Саме брак відповідних історичних досліджень поширенню різних точок зору щодо виникнення біженства як явища. Помітна також тенденція до виокремлення різних категорій біженців задля ґрунтовнішого дослідження їхніх потреб і проблем.

Серед історичних досліджень слід відзначити наявність декількох ґрунтовних статей щодо біженців. Найкраще дослідженою є тема про формування поняття та статусу біженців у роки Першої світової війни. Чекає на дослідження історія біженства усього ХХ ст., виділення певних історичних періодів з акцентом на міжнародну співпрацю у цьому питанні. На жаль, недослідженим залишається історичний досвід України щодо біженців після розпаду СРСР і здобуття нею незалежності, на що часто посилаються правники.

Kazmyrchuk Mariia

Modern Ukrainian Studies on the Problems of Refugee

Abstract: The article analyzes studying of refugee problems in scientific modern Ukrainian researches. The main focus is on various definitions and the history of the formation of the concept of «refugee», the level of analysis of the compliance of legislative and regulatory acts of Ukraine with international agreements and the availability of practical advice on the protection of refugee rights.

The purpose of the article is to carry out a historiographical analysis of modern Ukrainian researches on the problems of refugees, to determine their scientific directions and to identify topics that require further investigation.

General scientific, special methods of historical research and especially methods of historiographical research are used. Representatives of law have the largest number of scientific works on refugee problems today. Among them, more than half of the studies are devoted to the definition of the concept of «refugee» and their status in Ukraine. The vast majority of articles are quite informative, based on the analysis of both Ukrainian legislation and international agreements. The most common method of highlighting the problems of refugees in legal articles is criticism of domestic legislation. The attempts of representatives of law science to note the historical prerequisites of the refugee are quite noticeable. There is also a tendency to single out different categories of refugees for a more informative study of their needs and problems. However, there are very little historical researches on refugee issues. The topic of the formation of the concept and status of refugees during the First World War is the best researched.

Keywords: historiography, refugee, modern scientific research, armed conflicts, refugee status, migration